

УДК 378

ВІКТОР СТРЕЛЬНИКОВ

ORCID: 0000-0002-8822-9517

(Полтава)

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

У статті розглядаються можливості професійної підготовки вчителів засобами сучасних технологій навчання. З'ясовується суть понять «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання» та «інноваційна технологія навчання». Зроблено висновок, що професійну підготовку вчителів засобами сучасних технологій навчання слід будувати як алгоритм дій суб'єктів навчання, що гарантує досягнення результату.

Ключові слова: технології навчання; дослідницькі технології навчання; проектне навчання, проєктивна освіта; кооперативне навчання.

Постановка проблеми. Звернення до проблеми інноваційних технологій навчання є породженням усвідомлення викладачами відриву педагогічної науки від практики. Недостатньо того, що наука формулює теорію, вона має «заземлитись» через застосування конкретної технології її впровадження в життя. Інноваційні технології професійної підготовки вчителів є певним механізмом, що приведуть у перетворюючий рух всю систему вищої школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми, показав популярність у вітчизняних дослідників поняття «педагогічна технологія» [1] і «дидактична технологія» [4], що, на нашу думку, є невиправданим. Якщо педагогіка і дидактика – науки, то, за логікою назви, ці технології мають стосуватися процесу наукового дослідження, але ж розглядається процес навчання, підготовки фахівців.

На жаль, поза увагою дослідників залишається практичний аналіз інноваційних технологій підготовки фахівців, у тому числі й професійної підготовки вчителів.

Мета статті – пошук теоретичних засад проєктування інноваційних технологій професійної підготовки вчителів з урахуванням можливостей інформаційного суспільства та теоретичних надбань у педагогіці, зроблених на основі системного підходу.

Завданнями дослідження стали: 1) з'ясування суті основних понять; 2) виклад особливостей інноваційних технологій навчання – дослідницьких технологій навчання; проєктного навчання, проєктивної освіти; кооперативного навчання – стосовно професійної підготовки вчителів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відразу зазначимо, що вживання дослідниками термінології з інноваційних технологій навчання, часто є невиправданим, необґрунтованим, засвідчує непрофесійний підхід і неповагу до загальноприйнятої міжнародної термінології у педагогічних науках. Ця неузгодженість має не лише наукову, а й соціальну небезпеку, адже відбувається інфляція цінностей, слова перестають мати смисл, педагог перестає розуміти, з чим має справу, стає об'єктом всіляких маніпуляцій.

Здебільшого невдало перекладається з англійської мови багатозначне слово «*education*», особливо, якщо воно йде у поєднанні з іншими словами. Так, англійське «*education technology*» породило український варіант «освітня технологія», яким, поряд із «педагогічною технологією», хочуть витиснути абсолютно відповідне суті поняття «технологія навчання». Якщо освіта є «сукупністю навчань», то первинним є поняття «технологія навчання».

Суть терміну «технологія навчання» передають такі дев'ять слів: *жорсткий алгоритм* методів, прийомів, технік навчання, який *гарантує результат*. Ключовими з них є слова, виділені курсивом. Хоча, за нашим переконанням, термін «технологія» стосовно педагогічних явищ звучить дещо формально, адже він більше характеризує механічні процеси, взаємодію людини з предметами, речами, середовищем, а не з іншими людьми. У свою чергу, «інноваційні технології навчання» (від лат. *in* – префікс, що означає заперечення, *novatio* – оновлення, зміна – нововведення) мають визначатися як такі, що є не просто новими, а такими, що заперечують вже існуючі.

Технології навчання, взяті нами для розгляду [2-3], є інноваційними, бо заперечують домінуючу нині лекційно-семінарську систему професійної підготовки вчителів.

Їх інколи називають технологіями четвертого покоління. До них відносимо технології проєктного навчання, поширені у країнах Європи і США. Технології попередніх трьох поколінь вважаються дидактоцентричними і відрізняються за суб'єктністю студента.

Професійну підготовку вчителів засобами сучасних технологій навчання доцільно будувати за європейським і американським варіантами проектного навчання. Суть першого подамо у вигляді етапів роботи студента над проектом: 1) постановка мети: виявлення проблеми, протиріч; формулювання завдань; 2) обговорення можливих варіантів дослідження, порівняння передбачуваних стратегій, вибір способів; 3) самоосвіта й актуалізація знань за консультативної допомоги викладача; 4) планування ходу діяльності, розподіл обов'язків; 5) дослідження: вирішення окремих завдань, компонування; 6) узагальнення результатів і висновки; 7) аналіз успіхів і помилок; 8) корекція і перехід до нового проекту.

Проект є індивідуальним, але він може бути й результатом скоординованих дій групи студентів. Функція викладача полягає в допомозі студентам у пошуку інформації, їх заохоченні, координації процесу, забезпеченні зворотного зв'язку з роботою студентів над проектом.

В американському варіанті алгоритм технології та структура діяльності студента і викладача мають схожий вигляд: перший етап – підготовка проекту: визначаються тема і мета, студенти обговорюють предмет дослідження з викладачем, одержують консультації, формулюють мету, а викладач розкриває перспективи дослідження, мотивує, консультує; другий етап – планування: визначаються джерела інформації, способи збору й аналізу інформації, форми звіту, критерії оцінювання результатів і процесу, розподіл ролей (дослідник, секретар, редактор, доповідач, референт, експерт тощо); студенти виробляють план дій, формулюють завдання дослідження, а викладач коректує, пропонує ідеї, допомагає прогнозувати результат; третій етап – дослідження: підбір інформації, вирішення поставлених завдань здійснюють студенти з використанням відповідного інструментарію (інтерв'ю, опитування, спостереження, експеримент, робота з довідковою літературою); четвертий етап – узагальнення результатів дослідження: студенти аналізують інформацію, структурують її, формулюють висновки; п'ятий етап – звіт-подання результатів: студенти звітують у формі усної доповіді, співдоповідей, рефератів, курсових робіт, стендового матеріалу, письмових звітів, брошур тощо, а викладач на рівних зі студентами слухає, ставить запитання, коректує; шостий етап – завершальний, – оцінювання результатів і процесу: студенти визначають рейтинг учасників проекту, проводять самооцінку, а викладач оцінює їх роботу, мотивує майбутні дослідження вчителів.

Телекомунікаційні проекти є найбільш перспективними і результативними. Однак, як показала практика, такими вони стають, якщо відповідають основним вимогам методу проектів: 1) наявність значимої для майбутнього педагога проблеми в дослідницькому і творчому плані, вирішення якої вимагає інтегрованих знань і дослідницького пошуку; 2) практична, теоретична, пізнавальна значимість передбачуваних результатів; 3) самостійна (групова, парна, індивідуальна) діяльність студентів; 4) структурування змістовної частини проекту; 5) використання дослідницьких методів; 6) використання під час спільних досліджень методів «мозкової атаки», «круглого столу», статистичних методів, творчих звітів тощо.

На нашу думку, незважаючи на великі можливості, проектне навчання не може у сучасних умовах інформаційно-технологічної революції виконати основне соціальне замовлення професійної підготовки вчителів. Це вимагало від нас переосмислення парадигми професійної підготовки вчителів, відмови від адаптивно-дисциплінарної моделі засвоєння педагогічних знань на користь моделі особистісно-центрованої, проективної освіти. Оскільки студент не лише одержує професію, а й сам «конструє» себе у майбутній професії педагога, нашу увагу привернули можливості проективної освіти, яка розглядалася дослідниками досить широко – як галузь соціального життя, в якій створені умови, необхідні для проектування напряму його життєдіяльності. Центральним поняттям проективної освіти є «проект» – задум вирішення проблеми, що має для студента життєво важливе значення; відображення і втілення особистої істини, особистого переконання; прагнення знайти своє, краще рішення.

На жаль, і сьогодні викладачі відчують недостатність психолого-педагогічної підготовки, турбуються про виконання навчальних планів, а ніж про особисті й життєві плани студентів, не можуть впливати на професійну підготовку вчителів засобами сучасних технологій навчання. Саме від запровадження проективної освіти багато в чому залежить не лише якість даного процесу, а й вирішення завдання демократизації суспільства, інтеграції України у європейську спільноту.

Застосування принципів проективної освіти показало, що, коли освіта ставала засобом реалізації студентом власного проекту життєвого шляху, радикально змінювалася і роль викладача. Від авторитарної моделі передачі «абсолютних істин» він переходив до викладання як способу залучення студента до цінностей і технологій добування особистісно-значимих знань, які сприяли породженню образу світу і реалізації життєвого проекту.

Для професійної підготовки вчителів можна застосовувати такі види проектування: професійне, при якому система координат задається професією, з якою студент пов'язує своє життя

(освіта в цьому випадку є засобом набуття і підвищення кваліфікації); біографічне, що передбачає визначення життєвих цілей, цінностей і етапів їх досягнення (освіта – засіб досягнення соціального статусу); концептуальне, що передбачає створення наукового проекту, задуму, ідеї щодо роботи в умовах спеціальних навчальних закладів, з реалізацією яких пов'язувалося життя студента (освіта безпосередньо сприяла створенню нових понять, концепцій і знань, ставала продуктивним видом соціальної діяльності).

Розвиток творчості студента неможливий без надання йому свободи, а саме: права на формування свого власного індивідуального плану підготовки до роботи в умовах спеціальних навчальних закладів; права вибору форми навчання (групової, індивідуальної, за зручним розкладом тощо); права скорочувати чи подовжувати (у межах допустимого) процес навчання з окремих дисциплін і складати екзамени за індивідуальним графіком, екстерном; права включатися у процес навчання в будь-який час протягом семестру тощо.

У професійній підготовці вчителів великі можливості мають технології дослідницького навчання, сутність яких полягає у тому, щоб побудувати навчальне пізнання як систему завдань і розробити алгоритм дії студента. Вони мають на меті, по-перше, допомогти студенту усвідомити проблемність пропонуваного завдання підготовки до роботи в умовах спеціальних навчальних закладів (зробити проблемність наочною), по-друге, вирішення проблемних ситуацій зробити значимим для нього, по-третє, навчити його бачити й аналізувати проблемні ситуації роботи в умовах спеціальних навчальних закладів, виділяти проблеми.

Основну характеристику дослідницького навчання ми вбачали у створенні студентами освітніх продуктів під час вивчення навчальних дисциплін, а також побудова індивідуальних траєкторій навчання. Освітня продукція була, по-перше, матеріалізованими результатами діяльності студента у вигляді текстів, таблиць, схем, малюнків, комп'ютерних презентацій; по-друге, зміною в професійній підготовленості вчителів.

Творча самореалізація студента під час підготовки здійснювалася за допомогою трьох взаємопов'язаних цілей: створення освітньої продукції; засвоєння базового змісту через співставлення з досягнутими власними результатами; побудові індивідуальної освітньої траєкторії. Суб'єкт освіти взаємодіяв із об'єктом пізнання за допомогою трьох основних видів діяльності: 1) пізнання професії педагога і себе в ній; 2) створення особистісного продукту освіти як еквівалента зростанню підготовленості до роботи в умовах спеціальних навчальних закладів; 3) самоорганізації пізнання й творення.

Дослідницьке навчання використовувалося як своєрідний прообраз майбутнього професійного життя і тому передбачало наявність основних типів професійної діяльності та багатоманітність її результатів. Студенти, створюючи індивідуальні освітні продукти пізнання педагогіки, моделювали на рівні свого розвитку аналогічні явища «великої» науки чи діяльності в умовах середніх навчальних закладів.

У професійній підготовці вчителів застосовувалася також технологія кооперативного навчання (*cooperative learning*). Студенти організовувалися в групи по шість осіб для роботи над навчальним матеріалом, що розбитий на фрагменти (логічні чи значеннєві блоки). Кожний член групи знаходив матеріал для вирішення певної проблеми роботи в умовах спеціальних навчальних закладів. Потім студенти, які вирішували однакові проблеми, але входили до різних груп, зустрічалися й обмінювалися інформацією, що називалося «зустріччю експертів». Після неї вони поверталися у свої групи і розповідали іншим про нові шляхи вирішення даної проблеми, інші, у свою чергу, доповідали про вирішення своєї частини завдання. Студенти були зацікавлені у тому, щоб усі партнери сумлінно виконали свої завдання, адже це могло вплинути на їх підсумкову оцінку. Звітували за якість засвоєння модуля кожний студент окремо і вся команда в цілому під час модульного контролю, коли кожному студенту випадали будь-які запитання з даного модуля.

Інколи професійна підготовка вчителів засобами сучасних технологій навчання полягала у їх спеціалізації на окремих темах, які кожен студент розробляв її і ставав у ній експертом. Проводилися зустрічі експертів з різних груп, а наприкінці циклу всі студенти проходили індивідуальний контрольний зріз, який і оцінювався. Результати студентів підсумовувалися і команда, яка набрала найбільшу суму балів, відзначалася.

Висновки. Таким чином, професійна підготовка вчителів засобами сучасних технологій навчання може здійснюватися в руслі проектного навчання, проективної освіти, дослідницьких технологій навчання, кооперативного навчання. Однак, слід застерегти, що педагог може мислити категоріями «гуманізм, інтелігентність, свобода, розвиток, самостійна особистість» або «ефективні технології, контроль, вимірювання». Правда, можливий і третій варіант: розмови про гуманізм, інтелігентність, творчість є частиною технології, характерною підміною понять. Тому професійну підготовку вчителів

засобами сучасних технологій навчання маємо будувати як алгоритм дій суб'єктів навчання, що гарантує досягнення результату.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии / Г. К. Селевко. – М.: Нар. образование, 1998. – 256 с.
2. Стрельніков В.Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі : Модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МІПК ПУЕТ / В. Ю. Стрельніков, І. Г. Брітченко. – Полтава: ПУЕТ, 2013. – 309 с.
3. Стрельніков В. Ю. Технологія інтенсивного електронного навчання: вітчизняний та зарубіжний досвід / В. Ю. Стрельніков // Збірник наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – Випуск 66-67. – Наукове видання «Педагогічні науки». – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2016. – 245 с. – С. 19-24.
4. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе: Учеб. пособие для вузов / Д. В. Чернилевский. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.

REFERENCES

1. Selevko G. K. Sovremennyye obrazovatel'nyye tekhnologii / G. K. Selevko. – M.: Nar. obrazovaniye, 1998. – 256 s.
2. Strel'nikov V.Y. Suchasni tekhnologii navchannya u vishchiy shkoli : Modul'niy posibnik dlya slukhachiv avtors'kikh kursiv pidvishchennya kvalifikatsii vikladachiv MIPK PUYET / V. Y. Strel'nikov, I. G. Britchenko. – Poltava: PUYET, 2013. – 309 s.
3. Strel'nikov V. Y. Tekhnologiya intensivnogo yelektronnogo navchannya: vitchiznyaniy ta zarubizhniy dosvid / V. Y. Strel'nikov // Zbirnik naukovikh prats' Poltavs'kogo natsionalnoho pedagogichnogo univertitetu imeni V.G. Korolenka. – Vipusk 66-67. – Naukove vidannya «Pedagogichni nauki». – Poltava: PNPУ імені В. Г. Короленка, 2016. – 245 s. – S. 19-24.
4. Chernilevskiy D. V. Didakticheskiye tekhnologii v vysshey shkole: Ucheb. posobiye dlya vuzov / D. V. Chernilevskiy. – M.: YUNITI-DANA, 2002. – 437 s.

VIKTOR STRELNIKOV.

PROFESSIONAL TEACHER TRAINING BY MEANS OF MODERN TEACHING TECHNOLOGY

The article examines the possibilities of professional training of teachers by means of modern teaching technologies.

The essence of the concepts "educational technology", "pedagogical technology", "technology of training" and "innovative technology of training" are elucidated.

This definition of the term "technology learning" as a rigorous algorithm of methods, techniques, techniques of training, which guarantees the result.

Professional training of teachers by means of modern teaching technologies is appropriately based on European and American options for project training.

The principles of projective education are used.

For professional training of teachers, professional, biographical and conceptual design types were used. For professional design, education is a means of acquiring and improving qualifications. For biographical design, education is a means of achieving social status. For professional design education directly contributed to the creation of new concepts, concepts and knowledge, and became a productive type of social activity.

Creative self-realization of the student during the preparation was carried out with the help of three interrelated goals: the creation of educational products; mastering the basic content through comparison with achieved results; the construction of an individual educational trajectory. The subject of education interacted with the object of knowledge through three main activities: 1) knowledge of teaching profession and self-discovery; 2) the creation of a personal product of education as an equivalent to increasing preparedness for work in special educational institutions; 3) self-organization of knowledge and creation.

Teachers' professional training is carried out by means of research technologies of teaching and technologies of cooperative training.

It is concluded that vocational training of teachers using modern technologies of training should be constructed as an algorithm for action of subjects of study, which guarantees the achievement of the result.

Key words: *learning technologies; research training technologies; projective education, projective education; cooperative learning.*

Одержано 10.11.2017р